

VISUOMENINĖS GEOGRAFIJOS MAGISTRANTŪROS STUDIJŲ PROGRAMOS ABSOLVENTŲ KOMPETENCIJŲ PRITAIKYMAS DARBO RINKOJE

*Irma Spiriajeviėnė, Erika Čėpienė, Eduardas Spiriajevas,
Klaipėdos universitetas*

SANTRAUKA

Siekiant ištirti absolventų kompetencijų pritaikymą darbo rinkoje buvo atlikta literatūros ir dokumentų analizė bei *focus* grupės interviu tyrimas. Tikslas – išanalizuoti visuomeninės geografijos magistrantūros (antrosios pakopos) studijų programos absolventų kompetencijų pritaikymą darbo rinkoje. Teorinio veiklos vertinimo pagal kompetencijas analizė parodė darbuotojų kompetencijų svarbą. Aukštosios mokyklos absolventai turi būti kompetentingi profesinės erudicijos, funkcinio lankstumo, inovacijų ir žinių valdymo, žmogiškųjų išteklių mobilizavimo, tarptautinės orientacijos ir kitose srityse. Visuomeninės geografijos magistrantūros studijų programa KU sėkmingai veikia nuo 1998 m. ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos yra įtraukta į unikalių Lietuvoje vykdomų studijų programų sąrašą. Siekdami rengiamų studentų kompetencijų atitikties darbo rinkai, studijų programos rengėjai, atnaujuintojai turi reguliariai įsiklausyti į dirbančiųjų absolventų, baigusį šią programą, atsiliepimus. Tuo tikslu buvo atliktas kokybinis *focus* grupės tyrimas. Empiriniai duomenys buvo rinkti absolventų apskritojo stalo diskusijos metu. Tyrime dalyvavo 10 absolventų. Empiriniams duomenims analizuoti buvo atlikta kokybinė *content* analizė.

Išanalizavus interviu-diskusijos tyrimo duomenis, buvo išskirtos šios 7 kategorijos: *Projektų ruošimo kompetencija* – viena svarbiausių magistrantūros studijų programos kompetencijų; *GIS programos valdymo kompetencijos formavimasis ir pritaikymo darbinėje veikloje aspektai*; *Tarptautinė orientacija, užsienio kalbų mokėjimas atveria daugiau galimybių*; *Informacijos, literatūros paieškos ir literatūros analizės kompetencijos*; *Studentų kompetencijų pritaikymo praktinėje, darbinėje veikloje tendencijos*; *Visuomeninės geografijos profesijos supratimo, identifikavimo visuomenėje problema*; *Pasiūlymai, siekiant geresnės absolventų kompetencijų atitikties darbo rinkai*. Tyrimo dalyvių interviu-diskusijos teiginiai koncentravosi iš kategorijų sudarytose šiose pagrindinėse subkategorijose: *Akademinių pasaulėžiūros formavimas(is)*; *Stipri absolventų užsienio kalbų mokėjimo kompetencija*; *Kompetencijų pritaikymas rodo platų studijų programos daigafunkciškumą*; *Kompetencijų pritaikymo svarba neabejojama*; *Projektų ruošimo kompetencija sėkmingai taikoma arba turi stiprų pritaikymo darbinėje veikloje potencialą trumpalaikėje ir ilgalaikėje perspektyvoje*; *Literatūros analizė*; *Informacijos, literatūros paieška* ir kt. Visų kategorijų ir

subkategorijų turinys lokalizuojasi pozityviame darbo rinkos ir kompetencijų atitikties lygmenyje.

Reikšminiai žodžiai: absolventai, darbo rinka, visuomeninė geografija, magistrantūros studijų programa, *content* analizė.

DOI: <http://dx.doi.org/10.5200/GE.2021.2>

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Didėjantis dėmesys visuomenės intelektualiniam potencialui gali būti vertinamas kaip esminis šiuolaikinės visuomenės raidos ir modernizavimo požymis. Intelektualioji veikla yra svarbiausioji bet kokio pobūdžio pažangos sąlyga (Melnikas, 2002). Kad suprastume esmines visuomenės intelektualinio potencialo kūrimo, ugdymo, plėtojimo, tobulinimo ir efektyvaus bei kryptingo panaudojimo darbo rinkoje tendencijas, būtina siekti mokslinio pažinimo.

Intelektinio potencialo kūrimas kaip būtina visuotinės pažangos sąlyga visuomenėje yra nukreiptas į aukštojo mokslo plėtrą, kuri turi būti tiesiogiai integruota į visos visuomenės mastu vykstančius socialinius, ekonomikos, mokslo ir technikos raidos procesus. Europos Komisija pabrėžia, kad aukštojo mokslo efektyvumą lemia švietimo ir darbo rinkos ryšio kokybė. Nuo 2015 m. Lietuva kartu su kitomis pasaulio šalimis įgyvendina „Darnaus vystymosi darbotvarkę“ ir yra įsipareigojusi skatinti našų užimtumą ir deramą darbą (8 tikslas) bei iki 2030 m. pasiekti visišką ir našų užimtumą bei deramą darbą visiems, įskaitant jaunos žmones (8.5 uždavinys) (Jungtinių Tautų darnaus vystymosi darbotvarkė ir darnus vystymosi tikslai iki 2030 metų, 2017).

Tyrimo problema. Siekiant studentų pasiektus rezultatus pritaikyti praktikoje, prioritetas skiriamas aukštojo mokslo ir darbo rinkos ryšiui. Iš aukštųjų mokyklų reikalaujama bendradarbiauti su darbo pasauliu – tai jau padarė nemažą įtaką aukštojo mokslo misijos kaitai. Minėti pokyčiai, pagreitėję pastaraisiais dešimtmečiais, atspindi studentų pažiūrose – aukštasis mokslas jiems yra būdas įgyti „kreditų“, kurie būtų vertinami darbo rinkoje (Pukelis, Pileičikienė, 2012). Tačiau visame pasaulyje aukštosioms mokykloms tenka susidurti su tam tikrais sunkumais – švietimo sistema diskusijose apie mokėjimus, kuriais pasižymi darbo jėga, kai tenka pereiti iš švietimo sistemos į darbo rinką, kaltinama dėl nepakankamai išvystytų reikalingų mokėjimų (Pukelis, Pileičikienė, 2012). Nors švietimo sistemos reformos vyksta nuolatos, vis dėlto tai neatliepia visuomenės lūkesčių – šiuolaikinis švietimas vis dar negali išugdyti visapusiškai

išsivysčiusio, kompetentingo ir savo veiklą sinerginiu ryšiu grindžiančio visuomenės nario bei suteikti studentui tų kompetencijų, kurių reikalauja darbo rinka (Adomaitienė, Zubrickienė, 2016). Šių problemų būtų galima išvengti, jei aukštosios mokyklos reguliariai tirtų, kokių kompetencijų turinčių asmenų reikia darbo rinkai, ir savo programas kurtų bei atnaujintų pagal tyrimų rezultatus. Tai, kad vienu programų absolventams darbo rinkoje sekasi geriau nei kitų programų absolventams, žmogiškojo kapitalo teoretikai sieja su skirtinga išsilavinimo kokybe. Formuojant ir įgyvendinant aukštos kvalifikacijos specialistų – magistrantūros studijų programos studentų – ugdymo strategijas, turi būti atliekami išsamūs moksliniai tyrimai.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti visuomeninės geografijos magistrantūros (antriosios pakopos) studijų programos absolventų kompetencijų pritaikymą darbo rinkoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti teorinį veiklos vertinimo pagal kompetencijas kontekstą visuomeninės geografijos studijų programos aspektu.
2. Išanalizuoti visuomeninės geografijos magistrantūros studijų programos absolventų kompetencijų pritaikymą darbo rinkoje.

Tyrimo metodologija ir organizavimas. Tiek Lietuvoje, tiek tarptautinėje mokslinėje erdvėje yra vis labiau plėtojama kokybinių tyrimų metodologija. Šiame tyrime duomenims rinkti buvo taikytas *focus* grupės interviu metodas, o duomenims analizuoti – literatūros ir dokumentų analizės bei kokybinės *content* analizės metodai. Pagal visuomeninės geografijos magistrantūros studijų programos aprašą yra nustatytos studentų kompetencijos, į kurias orientuojamasi, rengiant studentus. Kompetencijų sąrašas kasmet peržiūrimas ir atnaujinamas. Tuo pagrindu buvo sukurtas *focus* grupės tyrimo būdas – atvirų klausimų interviu. Empirinis *focus* grupės interviu vyko apskritojo stalo diskusijos pagrindu. *Focus* grupės interviu – veiksminga tyrimo strategija, leidžianti vienu metu apklausti visus tyrimo dalyvius. *Focus* grupės vienas iš pagrindinių uždavinių – grupinės tarpusavio sąveikos (sinergijos) pagrindu generuoti idėjas ir galimus tam tikros problemos sprendimus. *Focus* grupės tyrime dalyvavo 10 absolventų: 8 moterys ir 2 vyrai. Jų amžiaus vidurkis – 36,5 metų. Tiriamųjų grupei sudaryti buvo taikomas kriterinės atrankos metodas, atsižvelgiant į šiuos 2 kriterijus: visuomeninės geografijos magistrantūros studijų programos baigimo Klaipėdos universitete ir šiuo metu dirbančiojo kriterijus. Tyrime dalyvavo 3 geografijos mokytojai, 3 vadovai, 2 specialistai ir 2 kitų sričių darbuotojai. Tyrimo dalyviai dirbo Pajūrio regioniniame parke, Klaipėdos miesto savivaldybėje,

įvairiose švietimo institucijose, banke ir kt. Magistrantūros studijas buvo baigę po 1 absolventą skirtingais metais (2002, 2011, 2015, 2016 ir 2018), 2 respondentai – 2000 m. ir 3 – 2019 m. *Focus* grupės tyrime dalyvavo moderatorius, kuris žodžiu ir skaidrėmis pateikdavo dalyviams klausimus, tikslino jų atsakymus, skatino mažiau aktyvius dalyvius įsitraukti į diskusiją ir pristabdė aktyviausiuosius, neleido dalyviams nukrypti nuo diskusijų objekto ir susilaikė nuo dalyvių požiūrio vertinimo. *Focus* grupės interviu fiksuotas diktofonu, iš garso įrašo atlikta transkripcija į elektroninę versiją. Tekstas buvo sutvarkytas kalbos atžvilgiu, nepažeidžiant tyrimo dalyvių teikiamos informacijos turinio. Transkribuotas interviu-diskusijos tekstas turi dokumento statusą, o pagal sukūrimo laiką (interviu vyko neseniai) ir autorystę (įrašo autoriai – *focus* grupės tyrimo komandos nariai) dokumentas priskiriamas pirminiam šaltiniui (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Focus grupės interviu protokolas analizuotas atliekant *content* analizę. Tyrimo dalyviams buvo priskirti identifikavimo kodai. Įrašai buvo sudėti į matricą, kurioje duomenys suskaidyti, t. y. to paties dalyvio žodžiai, frazės ar sakiniai suskaidyti pastraipomis, nes, tikėtina, kad jie bus priskirti skirtingoms kategorijoms / subkategorijoms. Duomenų susisteminimas ir sugrupavimas – tai duomenų masyvo suskaidymas į atskirus fragmentus (kategorijas ir subkategorijas). Šiuo etapu duomenys koduojami (Bryman, 2016). Toks procesas struktūriškai įvairiomis dimensijomis padeda formuoti duomenų bazę, išryškinant turinį ir išskiriant duomenų masyvo blokus. Tai tyrime turi ypač svarbią reikšmę. Sudaromos preliminarios kategorijos ir subkategorijos, kurios nuosekliai „išgryninamos“. Šis analizės etapas padeda susisteminti interviu-diskusijos duomenis ir suteikia pagrindą atlikti išsamesnę analizę. Tai yra išskirtinis procesas, dėl to prie jo grįžtama tiek kartų, kiek jaučiamas poreikis, kol manoma, kad analitinis duomenų tvarkymo potencialas dar neišsemtas (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Vienas iš pagrindinių tyrimo instrumento kokybės indikatorių – tyrimo validumas. Šiame tyrime vidinis validumas užtikrinamas trimis būdais: diktofono naudojimu, pačių tyrėjų dalyvavimu visuose tyrimo etapuose ir reagavimu į trijų filtruojančių žmonių įžvalgas (išgryninant kategorijų / subkategorijų pavadinimus ir patvirtinančių teiginių priskyrimą kategorijoms / subkategorijoms).

Interviu-diskusijos klausimai:

1. Ar Jūs suprantate ES regioninės politikos tikslus, poveikį Lietuvai, Baltijos jūros regionui? Ar gebate analizuoti ir įvertinti regionų plėtros problemas? Pakomentuokite plačiau.

2. Ar Jūs žinote pasaulio valstybių, regionų ūkio šakų veiklas, jų klasifikacijas, ar žinote geografinį pasiskirstymą lemiančių veiksnių sąveikas su socialiniais-demografiniais, ekonominiais, kultūriniais valstybių ūkio ir visuomenės raidos rodikliais? Pakomentuokite plačiau.
3. Ar Jūs gebate įvertinti valstybių ekonominių ryšių, tarptautinės prekybos intensyvumą, konkurencingumą? Ar gebate analizuoti valstybių (regionų) raidos scenarijus? Pakomentuokite plačiau.
4. Ar Jūs žinote naujausias urbanistikos, jūrų transporto, rekreacijos ir turizmo ūkio plėtros tendencijas? Pakomentuokite plačiau.
5. Ar Jūs suprantate ir žinote kiekybinių ir kokybinių tyrimų metodologiją, gebate nustatyti aplinkos procesų intensyvumą, priežastis, pasekmes ir sąsajas? Ar mokate atlikti apklausas, įvairius tyrimus? Pakomentuokite plačiau.
6. Ar Jūs suprantate ir žinote mokslinės literatūros paieškos ir kitus tyrimų metodus, gebate analizuoti statistinių duomenų šaltinius ir kitus informacijos šaltinius, gebate interpretuoti ir apibendrinti informaciją pagal konkrečią temą, gebate analizuoti mokslinius straipsnius? Pakomentuokite plačiau.
7. Ar Jūs gebate analizuoti ir sisteminti ES ir Baltijos jūros regiono šalių gamtinius išteklius, nustatyti išteklių racionalaus naudojimo priemones ir poveikį aplinkai, ūkio darnios plėtros problemas? Pakomentuokite plačiau.
8. Ar Jūs suprantate ES regioninės plėtros priemonių finansinius mechanizmus, regionų plėtros programų pridedamąją vertę, mokate rengti regionų plėtros paraiškas, gebate sudaryti projekto biudžetą, suprantate projektų vadybos principus, analizuoti nacionalinių, ES ir kitų paramos fondų reikalavimus ir jų taikymą rengiant projektus? Pakomentuokite plačiau.
9. Ar Jūs mokate atlikti statistinius-matematinius skaičiavimus, duomenų tikslumo ir patikimumo įvertinimą, žinote statistikos ir matematikos, erdvinės statistikos taikymo principus visuomeninės geografijos tyrimuose? Pakomentuokite plačiau.
10. Ar Jūs mokate dirbti su GIS, SPSS programomis, sukurti geoduomenų bazes tyrimams atlikti, ar suprantate kartografavimo metodų taikymą? Pakomentuokite plačiau.
11. Ar Jūs mokate naudotis teisiniais dokumentais, įvertinti įvairių dokumentų poveikį socialiniams, ekonominiams procesams vietiniame, nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyse? Pakomentuokite plačiau.

12. Ar Jūs mokate aiškiai, teisingai raštu ir žodžiu pateikti tyrimų rezultatus ir išvadas įvairioms klausytojų auditorijoms, ar mokate kompetentingai atsakyti į klausimus, įvertinti geografinio požiūrio svarbą socialinių tyrimų rezultatų pagrįstumui? Pakomentuokite plačiau.
13. Ar Jūs žinote profesinę geografijos mokslo terminologiją, mokate susikalbėti keliomis užsienio kalbomis, žinote Lietuvos kaimyninių valstybių geografiją ir gebate įvertinti jose vykstančius visuomeninės geografijos procesus, žinote etikos ir diplomatijos aspektus? Pakomentuokite plačiau.

KOMPETENCIJOMIS GRĮSTAS VEIKLOS VERTINIMAS

Yra gana daug įvairių kompetencijos sąvokos variantų, nes ją analizavo nemažai švietimo, sociologijos, filosofijos, psichologijos, ekonomikos ir vadybos mokslininkų. Tačiau nėra vyraujančios vienos kompetencijos sąvokos. Bendrąja prasme kompetencija – tai žmogaus žinių, gebėjimų ir patirties visuma (Raudeliūnienė, 2016). Tačiau, kitų autorių teigimu, svarbu į kompetencijos sąvoką įtraukti ir įgūdžius, savęs suvokimą, asmenines charakteristikas bei motyvus.

Gana sparti universitetų plėtra visame pasaulyje skatina didėjančią specializacijos poreikį, nes ieškoma nišų, kuriose galėtų įsitvirtinti tam tikras profesinis originalumas, tačiau globalizacija ir technologijų plėtra iki minimumo sumažina galimybes siekti karjeros apsiribojant tik viena specializacija ir viena organizacija. Todėl aukštasis mokslas turėtų padėti studentams įgyti gana platų išsilavinimą ir orientuotis ne tik į profesinių, bet ir į bendrųjų kompetentingumų ugdymą (Pukelis, Pileičikienė, 2012). Kompetentingumas – patikrintas gebėjimas naudotis žiniomis, mokėjimais ir asmeniniais, socialiniais ir / ar metodologiniais gebėjimais darbo ir studijų bei profesinio ir asmeninio tobulėjimo metu (ten pat). Jei senojoje „tradicinėje“ karjeros paradigmoje buvo orientuojamasi į profesinius titulus, diplomus ir laipsnius, tai naujojoje – į tam tikras kompetencijas, reikalingas praktinėje veikloje. Naujojoje karjeros paradigmoje net pats darbas įvardijamas „kaip projektas ar programa, orientacija į užduotis ir laukiamus rezultatus“ (Žmogiškųjų išteklių valdymas, 2015, p. 270). Dabar kompetencijų modeliai vis plačiau naudojami daugelyje sričių, o darbo sėkmė priklauso nuo įrodytų vertingų kompetencijų.

Kaip teigia K. Pukelis ir N. Pileičikienė (2012), aukštosios mokyklos absolventas turi būti kompetentingas bent penkiose srityse:

1. Profesinės erudicijos: absolventai turi tapti savo profesinės srities ekspertais – nustatyti ir spręsti sudėtingas problemas, patarti kolegoms profesiniais klausimais ir išmintingai elgtis nenuspėjamose situacijose.

2. Funkcinio lankstumo: absolventai turi sugebėti priimti iššūkius ir greitai įgyti naujų žinių, susitvarkyti su pokyčiais darbe, išnaudoti savo mokėjimus ir per patirtį įgyti naujų, būti mobilūs organizacijose.
3. Inovacijų ir žinių valdymo: tikimasi, kad absolventai sugebės daugiau nei tik atlikti jiems paskirtas užduotis, t. y. susikurs aplinką, kur bus efektyviai kuriamos žinios, ir sugebės valdyti inovacijas.
4. Žmogiškųjų išteklių mobilizavimo: absolventai turi sugebėti mobilizuoti savo ir kitų gebėjimus bei vadovauti.
5. Tarptautinės orientacijos: dėl globalizacijos procesų absolventai turi pasižymėti stipria tarptautine orientacija.

Darbo aplinkose nuolat vyksta tam tikri procesai, kuriamos naujos žinios, atsiradusi praktinė patirtis ir darbuotojų kompetencijų plėtra nuolat kelia papildomus reikalavimus organizacijose (Žmogiškųjų išteklių valdymas, 2015). Dėl to reikia įsiklausyti į darbo rinkos poreikius ir derinti rengiamų aukštosios mokyklose studentų kompetencijų atitiktį darbo rinkai. Kompetencijų rinkinys turėtų būti parengtas kiekvienai konkrečiai veiklos sričiai atskirai ir kasmet atnaujinamas.

VISUOMENINĖS GEOGRAFIJOS MAGISTRANTŪROS STUDIJŲ PROGRAMA

Klaipėdos universiteto Visuomeninės geografijos magistrantūros (antrosios pakopos) studijų programa yra sukurta 1998 m. Į ją iki šiol yra priimami studentai dvejų metų studijoms. Studijų programa – pagrindinis aukštosios mokyklos studijų vienetas, pagal kurį sėkmingai baigusiam absolventui suteikiama atitinkama studijų pakopos ir studijų krypties kvalifikacija. KU absolventams yra suteikiamas Socialinių mokslų magistro kvalifikacinis laipsnis. Visuomeninės geografijos studijų programa nuo 2017 m. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos yra įtraukta į unikalių Lietuvoje vykdomų studijų programų sąrašą. Šios studijos yra vienintelės visuomeninės geografijos krypties studijos Lietuvoje su regioninės geografijos ir geografinių informacinių sistemų (toliau – *GIS*) specifika. Visuomeninės geografijos studijų programos dalykai: Visuomeninės geografijos teorija ir metodologija, Erdvinė statistika, Kokybinių tyrimų metodai visuomeninėje geografijoje, Pasaulio ekonomika ir tarptautiniai ryšiai, Europos Sąjungos geografija, Regioninės plėtros projektų ruošimas, Urbanizacija ir miestų geografija, Aplinkos ir visuomenės procesų modeliavimas su *GIS*, Rekreacijos ir turizmo geografija, Jūrų ūkio geografija, Sveikatos geografija, magistro mokslinis darbas.

Studijų programos paskirtį paprastai lemia siekis patenkinti tam tikrų specialistų poreikį regioninėje, nacionalinėje, europinėje ar pasaulinėje darbo rinkose ar tam tikrose visuomenės gyvenimo srityse. Studijų programos paskirtis turi būti įdomi ir patraukli būsimiesiems studentams akademinio ir profesinio požiūriais. Jos rengėjai arba veikiančios programos atnaujintojai turi aiškiai suprasti, kokias pagrindines profesinės veiklos funkcijas atliks tą programą baigę absolventai. Baigus visuomeninės geografijos studijas, absolventų darbo pasirinkimo galimybės yra gana plačios: jie gali dirbti savivaldos institucijose, regioninės plėtros agentūrose, nacionaliniuose parkuose, užimtumo tarnybose, socialinės rūpybos skyriuose, aplinkosaugos srityje, kelionių agentūrose, mokyimo įstaigose, mokslo institutuose, finansų, transportavimo, logistikos, prekybos srityse; geografijos mokytojais, GIS analitikais, pardavimų vadybininkais, personalo, rinkodaros vadybininkais, regioninės plėtros ekspertais, rinkos analitikais, projektų vadovais ir t. t.

Atsižvelgiant į šių dienų realijas ir augančius visuomenės poreikius, magistrantūros studijų programa yra nuolat tobulinama ir atnaujinama, kinta ir jos pavadinimas – nuo 2019 m. Klaipėdos universiteto Senato nutarimu programos pavadinimas yra papildytas – *Visuomenės geografija ir geoinformacinių sistemų taikymas*.

Studijų programų kūrimas ir atnaujinimas yra nepaprastai sudėtingas procesas, reikalaujantis iš padalinių vadovų, dėstytojų tam tikrų didaktinių kompetencijų, aukštosios mokyklos atvirumo įtraukiant socialinius dalininkus ir tarptautinius partnerius, nes tai susiję su aukštosios mokyklos kaip organizacijos kultūra.

PROJEKTAI, PROJEKTŲ RUOŠIMO KOMPETENCIJA IR ŠIOS KOMPETENCIJOS PRITAIKYMAS DARBO RINKOJE

Šiandien projektai tampa vis populiariesni tiek sprendžiant visuomenės, tiek atskirų individų, grupių problemas. Projektas – tai laikinos organizacijos veikla, skirta unikaliai rezultatui – gaminiui, paslaugai arba sistemai – sukurti (Būda, 2016), arba visuma dokumentacijos, brėžinių, apskaičiavimų, būtinų konkrečiam objektui sukurti (Krušinskas ir kt., 2012). Remiantis projektų valdymo instituto parengtu projektų valdymo standartu, projektas – tai laikina veikla, skirta unikaliai produktui ar paslaugai sukurti. Anot Pasaulio banko, projektas apima visumą tarpusavyje susijusių darbų, kurie atliekami per ribotą laiką, siekiant specifinio tikslo ir naudojant griežtai ribotą biudžetą. Projektas dar apibūdinamas kaip kompleksinės, koordinuojamos, vienkartinės pastangos, apribotos laiko, biudžeto, išteklių ir kryptingų atlikimo specifikacijų, skirtų vartotojų poreikiams

tenkinti (Krušinskas ir kt., 2012). Projektas vadinamas ir mokymosi būdu, kai besimokantieji, bendradarbiaudami su įvairiais žmonėmis, tiria ir sprendžia problemas, neatitrukę nuo socialinės tikrovės, kurioje jos iškyla, pasitelkdami įvairių mokomųjų dalykų teorines žinias, jas integruodami, taikydami praktiškai realiaame gyvenime (Adomaitienė, Zubrickienė, 2016). Projekte yra svarbu identifikuoti suinteresuotąsias šalis ir tinkamai suplanuoti jų valdymą, veiklas, laiką ir išteklius. Remiantis daugelio autorių projekto sąvokos analize, galima teigti, kad projektas – unikali ir laikina veikla, kuri organizuojama planingai ir vykdoma siekiant tam tikro apibrėžto tikslo – rezultato, reikšmingo praktikai.

Tyrimo dalyviai savo projektinės veiklos gebėjimus vertino pozityviai – sėkmingai pritaikomus arba galimus pritaikyti darbinėje veikloje (6 patvirtinantys teiginiai) (žr. 1 lentelę):

Darbe labiausiai pritaikiau <...> projektų ruošimo kompetencijas. <...> Tad pagrindinis dalykas (kalbant apie kompetencijų pritaikymą darbo rinkai – aut. past.) buvo projektai (7 informantas).

1 lentelė. Kategoriją *Projektų ruošimo kompetencija* – viena svarbiausių magistrantūros studijų programos kompetencijų ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Projektų ruošimo kompetencija – viena svarbiausių magistrantūros studijų programos kompetencijų (8)	Projektų ruošimo kompetencija sėkmingai taikoma arba turi stiprų pritaikymo darbinėje veikloje potencialą trumpalaikėje ir ilgalaikėje perspektyvoje (6)	[Taip, suprantu (ES regioninės plėtros priemonių finansinius mechanizmus, regionų plėtros programų pridedamąją vertę, projektų vadybos principus – aut. past.). Gal labai didelės vertės projektų ir nepavyktų taisyklingai pildyti, tačiau daug sunkumų nesukeltų.] (1 informantas) [Neseniai mes ruošėme projektą, nuo pradžios iki galo. Reikėjo skaičiuoti biudžetą. Pasirinkau dvaro renovaciją ir viskas pavyko puikiai. Tikrai galėčiau ruošti paraišką. Šias kompetencijas gavau šiame universitete.] (5 informantas) [Studijų metais ruošėme projektą, tačiau, žinoma, tai pasimiršo, bet įeigu reikėtų – prisiminčiau.] (6 informantas) [Darbe labiausiai pritaikiau <...> projektų ruošimo kompetencijas. <...> Tad pagrindinis dalykas (kalbant apie kompetencijų atitiktį darbo rinkai – aut. past.) buvo projektai. <...> Taip, suprantu (ES regioninės plėtros priemonių finansinius mechanizmus, regionų plėtros programų pridedamąją vertę, projektų vadybos principus – aut. past.), gebu (sudaryti projekto biudžetą, analizuoti nacionalinių, ES ir kitų paramos fondų reikalavimus ir jų taikymą ruošiant projektus – aut. past.) ir iš dalies su tuo dirbu. <...> taip pat ruošiam projektus, kuriuos rengiu ir aš.] (7 informantas)

	[Mes rašome renginių projektų paraiškas. Tu (t. y. absolventas – <i>aut. past.</i>) turi tai išmanyti, privalai suprasti, kokia ta politika, kur gyveni, kur esi. Tą aplinką turi išmanyti. Bet kokia paraiška grįsta moksliniais tyrimais. Jie yra iš atitinkamo regiono – Europos ar JAV regionai analizuojami. Nesvarbu ką analizuotume, pvz., dviračių trasas, turizmą. Tai sueina į vieną bendrą tašką – Europos dviračių takų žemėlapi, tinklą, tad turi tai išmanyti. Tai yra vienareikšmiška. Mes tai analizuojame savo darbe, ir tas kompetencijas mes įgijome, bet taip reikia praktikuotis jau studijų metais.] (8 informantas) [Ruošiu projektus, kvalifikuojusi už tuos pačius pinigus. Reikia – pateikiu paraišką, dalyvauju atrankoje. Norinčių yra daug. Reikia būti tarp skirtingų kultūrų žmonių, pasisemti patirties, parvežti ją į Lietuvą ir užpildyti ataskaitą. Tai yra reikalinga kompetencija. Kur tu (t. y. absolventas – <i>aut. past.</i>) bedirbtum, tie projektai, kad ir statyti namą, skaičiuoti biudžetą, – tai yra reikalinga kompetencija.] (9 informantas)
Įgytus projektų ruošimo gebėjimus reiktų atnaujinti (2)	[Esu prisidėjęs prie projektų rašymo ir vykdymo, tačiau vienas rengęs projekto nesu, tad galimai būtų neaiškumų.] (2 informantas) [Šioje srityje (ES regioninės plėtros priemonių finansiniai mechanizmai, regionų plėtros programų pridedamoji vertė, regionų plėtros paraiškų ruošimas, projekto biudžeto sudarymas, projektų vadybos principai, nacionalinių, ES ir kitų paramos fondų reikalavimai ir jų taikymas ruošiant projektus – <i>aut. past.</i>) trūksta praktikos bei realių pavyzdžių analizės. Manau, kad, pradėjus dirbti įmonėje, kurioje ruošiami ES projektai, jaustųsi kompetencijų stoka.] (3 informantas)

Porai tyrimo dalyvių atrodė, kad įgytus projektų ruošimo gebėjimus reiktų atnaujinti (antroji subkategorija), nes *galimai būtų neaiškumų* (2 informantas), *trūksta praktikos bei realių pavyzdžių analizės. Manau, kad pradėjus dirbti jaustųsi kompetencijų stoka* (3 informantas). Šiais atvejais, kaip matyti iš abiejų informantų pasisakymų, yra susidaręs studijų proceso ir darbinės veiklos atotrūkis, kas suponuoja projektų rašymo kompetencijų ir jų realizavimo darbo rinkoje silpnumą arba, galima daryti prielaidą, žemą absolvento savivertę šių kompetencijų iš(si)ugdymo atžvilgiu. Projektų kūrimas turi vieną reikšmingą bruožą – jam būdingas vienkartiškumas – projektas neatkartoja ankstesnės veiklos. Tai vienkartinės pastangos, apribotos laiko, biudžeto, išteklių ir kryptingų atlikimo specifikacijų, skirtų kiekvieną kartą vis kitų vartotojų poreikiams patenkinti. Projekto ruošimas yra gana nauja, nestandartinė veikla, kaskart iškeliami vis kiti, skirtingi prioritetai, dėl to ir projektų mokymo metodika ir šios kompetencijos įgijimas yra gana specifinis.

GIS SAMPRATA, REIKŠMĖ, GIS MOKYMAS IR GIS PRITAIKYMO DARBINĖJE VEIKLOJE ASPEKTAI

Šis gyvenimo laikotarpis pagrįstai vadinamas naująja technologijų revoliucija, pabrėžiant technologijų ir visuomenės tarpusavio sąveiką. Naujų technologijų srityse – dirbtinio intelekto (DI), robotikos, daiktų interneto (angl. *Internet of Things – IoT*), savaeigių automobilių, 3D spausdinime, nanotechnologijose, biotechnologijose, kvantinėje kompiuterijoje ir kt. – vyksta stulbinantis perversmas. Visuomenė ima kitaip dirbti, žmonės kitaip gauna ir kuria informaciją. Technologijos tampa sudėtingesnės ir labiau integruotos, todėl kardinaliai keičia pasaulį. Žmonija iki šiol nepatyrė nieko panašaus į šią ketvirtąją pramonės revoliuciją. Naujosios technologijos sujungia fizinį, skaitmeninį ir biologinį pasaulius (Schwab, 2018).

GIS samprata nuo jos pirmųjų diegimų labai evoliucionavo, todėl yra gana varijuojanti. Vienų autorių nuomone, tai – kompiuterinė techninių ir programinių priemonių bei geoduomenų visuma, skirta geoduomenims įvesti, saugoti, analizuoti bei sisteminti ir geoinformacijai pateikti vartotojui (Mozgeris ir kt., 2015). Kitų autorių teigimu, GIS struktūrą sudaro įvairių informacinių sluoksnių bei atliekamų tyrimų ir darbų visuma (Česnulevičius, Švedas, 2013), kaip rašoma mokslinėje literatūroje (Pileckas, 2015), GIS yra priemonė, skirta erdviniams duomenims kurti, kaupti, analizuoti, vaizduoti ir skleisti, taikant šiuolaikines informacines technologijas (kompiuterines programas, interneto aplikacijas) ir techniką (kompiuterius ir mobiliuosius įrenginius).

GIS kaip mokslo ir technologijos reikšmė nuolat didėja. Geoinformacinės technologijos bei jų plėtros poreikis ir perspektyvos šiuo metu nusileidžia tik nano- bei biotechnologijoms. GIS jau nėra naujovė, kokia buvo prieš porą dešimtmečių. Šiuolaikinė GIS programinė ir techninė įranga bei duomenų bazės tampa prieinamos eiliniam vartotojui, šalyje veikia vienoda geografinės informacijos infrastruktūra. Taigi GIS technologijų reikšmė ir aktualumas yra neginčijami, o GIS vartotojų kompetencijos vertinamos tarptautiniu mastu.

Be to, GIS tampa nauju metodiniu įrankiu, kuris sujungia skirtingus mokslus ir skatina tyrimų tarpdiscipliniškumą. GIS yra sėkmingai taikomos praktiškai visose srityse, kur susiduriama su informacijos, vienaip ar kitaip susijusios su padėtimi erdvėje, naudojimu, o ypač glaudžiai siejasi su geografija (Mozgeris ir kt., 2015). Dėl GIS teikiamų galimybių geografija išlieka geriausia platforma pasauliui pažinti, tampa šiuolaikiška, patraukli ir naudinga visuomenei, pajėgi spręsti aktualias problemas, netgi galima teigti, kad taikant GIS didėja geografijos

mokslo reikšmė ir geografijs tampa svarbesnė nei bet kada anksčiau (Pileckas, 2015). Klaipėdos universitete Visuomeninės geografijs bakalauro studijų programoje GIS mokymo dalykas yra dėstomas nuo 2009 m. iki šiol (vėliau prisidėjo dar du GIS mokymo dalykai), o magistrantūros studijų programoje GIS mokymas nuo 2009 m. yra integruotas į baigiamojo darbo rašymą ir šiuos studijų dalykus: Visuomenės geografijs teorija ir metodologija, Erdvinė statistika, Urbanizacija ir miestų geografijs, Rekreacijos ir turizmo geografijs bei Aplinkos ir visuomenės procesų modeliavimas su GIS.

2 lentelė. Kategoriją GIS programos valdymo kompetencijos formavimas(is) studijų programoje ir pritaikymo darbinėje veikloje aspektai ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
GIS programos valdymo kompetencijos formavimas ir pritaikymo darbinėje veikloje aspektai (9)	Igyta GIS valdymo kompetencija sėkmingai taikoma arba turi stiprų pritaikymo darbinėje veikloje potencialą (4)	[Taip (moka dirbti su GIS), sukurti geoduomenų bazes tyrimams atlikti, supranta kartografavimo metodų taikymą – <i>aut. past.</i>). Studijų metu tai buvo vienas iš įdomiausių praktinių užsiėmimų (darbas su GIS – <i>aut. past.</i>). Mokėjimas kurti žemėlapius suteikia labai reikalingą kompetenciją bei sudaro konkurenciją rinkoje.] (3 informantas) [Mokėjau dirbti su GIS.] (6 informantas) [<...> dirbu su GIS <...> Jeigu ne knyga apie klasikinį kartografavimą ir metodų taikymą, tai GIS nebūčiau supratusi. Kartografavimo metodas padėjo suprasti, kokie metodai yra taikomi, kokiems reiškiniams reikia pasirinkti metodus. <...> Šias kompetencijas taikau savo darbe ir dabar. Universitete gavome šios kompetencijos pagrindus ir dabar šias sistemas naudoju, bet pirmiausia tą erdvinį ir metodų pasiskirstymą, kokius metodus parinkti, būtent, supratau per klasikinį kartografavimą. Dabar taip pat reiktų bent trumpai užsiminti apie klasikinį kartografavimą, nes jis yra GIS pagrindas.] (8 informantas) [Klaipėdos universitete buvo galima naudotis kompiuteriu su instaliuota legalia GIS programa. <...> Mokėjome ir mokame (dirbti su GIS, sukurti geoduomenų bazes tyrimams atlikti – <i>aut. past.</i>). Kartas paskaitau, pasižiūriu. Ne visada prieinamos programos, nes brangios. Bet, manau, ką išmokai – neužmirši. <...> Su GIS dirba geografs specialistai. Kiekviena savivaldybė turi savo GIS specialistą. GIS profesionalai labai dažnai kviečia į seminarus, kur galima papildyti savo žinias. Suprantama, pritaikomumas priklauso nuo darbo specifikos. Kiek taikoma, jei išmokai ir išėjai... ar ir toliau taikai įgytas kompetencijas...] (9 informantas)

GIS programos valdymo kompetencijos formavimasis ir pritaikymo darbinėje veikloje aspektai (9)	GIS valdymo kompetencijos tęstinumo darbinėje veikloje nebuvimas lemia kompetencijos silpnumą (3)	[Šiuo metu programos (<i>GIS – aut. past.</i>) nenaudoju, tad reikėtų prisiminti.] (6 informantas) [Mokiausi, atlikau užduotis studijų metu (su <i>GIS – aut. past.</i>), bet jei reikėtų pakartoti, tiktų mokytis iš naujo.] (7 informantas) [Tai yra susiję su kompiuteriniu raštingumu. Tuo labiau kad mūsų karta studijavo, kai buvo kompiuterijos pradžia. Turiu kolegą, kuris baigė socialinės geografijos bakalauro studijas. Aišku, lyginant jo <i>GIS</i> kompetencijas, tai aš esu pradžiamokslis, o jis – pakankamai „pažengęs“. Tai priklauso nuo individualaus noro, nes niekas netrukdo ir dabar gilintis į <i>GIS</i>. Kaip ir su matematika – iš prigimties dauguma esame humanitarai, kurie nenorime nei fizikos, nei chemijos, nei matematikos. Taip galima turbūt paaiškinti ir dėl kartografavimo – iš kolegų pastebiu, kad ne visi turi motyvacijos į tai gilintis.] (10 informantas)
	Nepakankamas GIS valdymo kompetencijos suiformavimas (2)	[Neypatingai (moka dirbti su <i>GIS</i>, sukurti geoduomenų bazes tyrimams atlikti, supranta kartografavimo metodų taikymą – <i>aut. past.</i>).] (1 informantas) [Mokiausi (dirbti su <i>GIS</i>, sukurti geoduomenų bazes tyrimams atlikti, suprasti kartografavimo metodų taikymą – <i>aut. past.</i>), tačiau medžiagos universitete neįsisavinau.] (2 informantas)

Kaip teigia M. Pileckas (2015), mokėti naudoti *GIS* yra naudingas, daug kur pritaikomas gebėjimas, privalumas konkuruojant darbo rinkoje. Taip kalbėjo ir šio tyrimo dalyviai (žr. 2 lentelę) (subkategorija – *Igyta GIS valdymo kompetencija sėkmingai taikoma arba turi stiprų pritaikymo darbinėje veikloje potencialą*):

Studijų metu tai buvo vienas iš įdomiausių praktinių užsiėmimų (darbas su GIS – aut. past.). Mokėjimas kurti žemėlapius suteikia labai reikalingą kompetenciją bei sudaro konkurenciją rinkoje (3 informantas).

TARPTAUTINĖ ORIENTACIJA, UŽSIENIO KALBŲ MOKĖJIMAS ATVERIA DAUGIAU GALIMYBIŲ

Kategorijos *Tarptautinė orientacija, užsienio kalbų mokėjimas atveria daugiau galimybių* viena iš pasisakymais gausiausių subkategorijų (8 patvirtinantys teiginiai) – *Stipri absolventų užsienio kalbų mokėjimo kompetencija* jau nėra stebinanti (žr. 3 lentelę). Tačiau absolventų diskusijos metu išryškėjo ir daugiau nei vienos ar dviejų užsienio kalbų mokėjimas:

Jei reikia, naudoju ir ieškau informacijos kita užsienio kalba – ispanų (4 informantas). Galiu dėstyti ir prancūzų kalba (9 informantas).

Tapau viena pirmųjų „Erasmus“ studentų. <...> Išvažiavau į Italiją <...> (pasimokė italų kalbos – aut. past.). Studijų laikotarpis suformavo supratimą, kad

kuo daugiau kalbų žinai, tuo geriau gali pažinti kaimynus, reiškinius, interpretuoti paslaugų sferą (8 informantas).

3 lentelė. Kategoriją *Tarptautinė orientacija, užsienio kalbų mokėjimas atveria daugiau galimybių* ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Tarptautinė orientacija, užsienio kalbų mokėjimas atveria daugiau galimybių (11)	Stipri absolventų užsienio kalbų mokėjimo kompetencija (8)	[Gebu susikalbėti anglų kalba.] (1 informantas) [Gebu (susikalbėti keliomis užsienio kalbomis, įvertinti Lietuvos kaimyninėse valstybėse vykstančius visuomenės geografijos procesus – <i>aut. past.</i>.)] (2 informantas) [Plečiant užsienio kalbos žinojimą, studijų metu labai padėjo anglų kalba analizuoti straipsniai.] (3 informantas) [Gebu susikalbėti anglų kalba.] (4 informantas) [Galiu susikalbėti anglų ir rusų kalbomis, tikslas – išmokti dar vieną užsienio kalbą.] (6 informantas) [Gebu kalbėti rusų ir anglų kalbomis.] (7 informantas) [Tai yra labai svarbios kompetencijos (žinoti profesinę geografijos mokslo terminologiją, mokėti susikalbėti keliomis užsienio kalbomis, žinoti Lietuvos kaimyninių valstybių geografiją – <i>aut. past.</i>), įgytos studijų metu. <...> Nuvažiuoji į šalį nemokėdamas kalbos ir turi laikyti egzaminą. Didžiulis iššūkis, privalai elgtis diplomatiškai, turi žinoti žodžius, kreipinius. Reikėjo įdėti labai daug darbo.] (8 informantas) [Vyresnės kartos atstovai esame – rusiškai, angliškai kalbame, mažiausiai trimis kalbomis <...> Žinom, mokam (žino profesinę geografijos mokslo terminologiją, moka susikalbėti keliomis užsienio kalbomis, žino Lietuvos kaimyninių valstybių geografiją – <i>aut. past.</i>) ir taikom.] (9 informantas)
	Absolventų užsienio kalbų mokėjimas neapsiriboja anglų ir / ar rusų kalbomis – prancūzų, italų ar ispanų kalbų mokėjimas yra didžiulis privalumas (3)	[Jei reikia, naudoju ir ieškau informacijos kita užsienio kalba – ispanų, kuri šiuo metu yra tobulinama savarankiškai.] (4 informantas) [Norėčiau prisiminti, kad studijų metu, 1999 m., manęs prof. Vaitekūnas (yra miręs – <i>aut. past.</i>) paklausė, ar norėčiau būti „Erasmus“ studentė. Tapau viena pirmųjų „Erasmus“ studentė. Profesorius manęs paklausė, ar moku italų kalbą, žinoma, nemokėjau. Išvažiavau į Italiją, ir per vargus radau vieną rusų–italų kalbos gramatikos knygą (pasi-mokė italų kalbos – <i>aut. past.</i>). Studijų laikotarpis suformavo supratimą, kad kuo daugiau kalbų žinai, tuo geriau gali pažinti kaimynus, reiškinius, interpretuoti paslaugų sferą.] (8 informantas) [Savo dalyką galiu dėstyti ir prancūzų kalba, aišku, tai įgijau ne universitete. Reikėjo stažuotis ne vienerius metus, gyvenimas išmokė. Lietuvoje prancūzų kalba visiškai nepopuliari, tad, atnaujinant kompetencijas, svarbu stažuotės. <...> Prancūzų kalbą šiek tiek universitete mokėmės, bet negaliu pasakyti, kad ją čia išmokau, ją labai sunku išmokti.] (9 informantas)

Būtina mokėti užsienio kalbų ir turėti platų kultūrinį akiratį – šių reikalavimų neatitinkantiesiems karjeros galimybės yra ribotos (Žmogiškųjų išteklių valdymas, 2015, p. 265). Kaip teigia K. Pukelis, N. Pileičikienė (2012), apklaustieji absolventai iš Vengrijos, Lietuvos, Lenkijos, Slovėnijos ir Turkijos pasižymi netgi labiau iš(si)ugdytais tarptautinės orientacijos mokėjimais, nei to reikia jų darbe. Svarbus instrumentas, norint būti konkurencingiems tarptautiniu mastu, yra moksliniai tyrimai ir inovacijos, kurie aukštų technologijų produktams ir žiniomis pagrįstoms paslaugoms suteikia didesnę konkurencingumą tarptautinėse rinkose ir sumažina priklausomybę nuo nacionalinės rinkos (MTEP Tinklaveika: tarptautinių projektų patirtis ir galimybės, 2014). Intensyvėjančių tarptautinių mainų laikotarpiu tarptautinis bendravimas, kurį lemia kontekstas: situacijos, aplinkybės, įsitraukę žmonės, santykis tarp žmonių ir pan., tampa aukštosios mokyklos studentų tarptautinės orientacijos, pasaulėžiūros plėtos ir įsitvirtinimo darbo rinkoje sąlyga.

INFORMACIJOS, LITERATŪROS PAIEŠKOS IR LITERATŪROS ANALIZĖS KOMPETENCIJŲ PRITAIKYMAS DARBINĖJE VEIKLOJE

Absolventai iš(si)ugdytomis informacijos, literatūros paieškos ir literatūros analizės kompetencijomis yra patenkinti ir tai sėkmingai pritaiko darbo rinkoje (žr. 4 lentelę):

Viena pagrindinių kompetencijų, kurią dabar esame įvaldę iš studijų laikų, yra literatūros šaltinių paieška. <...> Vienareikšmiškai tai yra pati svarbiausia kompetencija, kurią žmogus turi įvaldyti. <...> Mano dabartiniame darbe studentai studijuoja dalyką „Medijos ir informacijos paieška“. Tai yra pats svarbiausias dalykas. Būtent todėl, nes globalizacijos lygmuo yra pažengęs tiek daug, technologijos užėmė visas gyvenamąsias sritis ir mes turime žinoti, kaip ieškoti mokslinės literatūros šaltinių. (8 informantas)

4 lentelė. Kategoriją *Informacijos, literatūros paieškos ir literatūros analizės kompetencijos* ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Informacijos, literatūros paieškos ir literatūros analizės kompetencijos (13)	Informacijos, literatūros paieška (6)	[Taip, studijuojant visuomeninę geografiją, šiems klausimams (literatūros paieškai – <i>aut. past.</i>) buvo skiriamas didelis dėmesys.] (1 informantas) [Taip, gebu ieškoti (statistinių duomenų šaltinių ir kitų informacijos šaltinių, mokslinių straipsnių – <i>aut. past.</i>.)] (2 informantas) [Jeigu reikia, ir ieškau informacijos.] (5 informantas) [Žinau, suprantu (mokslinės literatūros paieškos ir kitus tyrimų metodus – <i>aut. past.</i>.)] (6 informantas) [Viena pagrindinių kompetencijų, kurią dabar esame įvaldę iš studijų laikų, yra literatūros šaltinių paieška. <...> Vienareikšmiškai tai yra pati svarbiausia kompetencija, kurią žmogus turi įvaldyti, neskaitant kompiuterinių kompetencijų. <...> Mano dabartiniame darbe studentai studijuoja dalyką „Medijos ir informacijos paieška“. Tai yra pats svarbiausias dalykas. Būtent todėl, nes globalizacijos lygmuo yra pažengęs tiek daug, technologijos užėmė visas gyvenamąsias sritis ir mes turime žinoti, kaip ieškoti mokslinės literatūros šaltinių.] (8 informantas) [Galiu pritarti (8 informantui – <i>aut. past.</i>). Mes iš XX amžiaus, nebuvo telefonų (išmaniųjų – <i>aut. past.</i>), skaitėme knygas. Vienintelis šaltinis buvo bibliotekos, kur galėjai kažką rasti, ir tai buvo tam tikri pradmenys, skaitėme knygas. Dabar – didesni iššūkiai ir studentams, ir dėstytojams, kaip tą suvaldyti, kad neiti į „google.lt“, o lankytis I. Simonaitytės bibliotekoje. Įgūdžiai, pradmenys yra skatinami, kad ieškotume pirminių literatūros šaltinių. Nes, apsiribojus antriniais šaltiniais, galima nepamatyti visumos. <...> Pagrindinis dalykas – kaip ir iš kur žmogus sugeba gauti informaciją <...> Norint diskutuoti ar suvokti, reikėtų skaityti tarptautinius leidinius ir portalus.] (10 informantas)
	Literatūros analizė (7)	[Taip, studijuojant visuomeninę geografiją, šiems klausimams (literatūros analizei – <i>aut. past.</i>) buvo skiriamas didelis dėmesys.] (1 informantas) [Taip, gebu <...> analizuoti (statistinių duomenų šaltinius ir kitus informacijos šaltinius, mokslinius straipsnius – <i>aut. past.</i>.)] (2 informantas) [Taip, ruošiant darbus, teko remtis lietuvių, užsienio autorių straipsniais, knygomis, tyrimais, todėl tokių šaltinių analizė buvo vienas iš pagrindinių veiksmų, norint kokybiškai atlikti darbą.] (3 informantas) [Jeigu reikia, <...> analizuoju. Be abejo, gebu analizuoti ir sisteminti (ES ir Baltijos jūros regiono šalių gamtinius išteklius – <i>aut. past.</i>). Jei reikėtų, galėčiau (analizuoti – <i>aut. past.</i>), nes man tai davė studijos universitete.] (5 informantas) [Taip, gebu (analizuoti statistinių duomenų šaltinius ir kitus informacijos šaltinius, interpretuoti ir apibendrinti informaciją pagal konkrečią temą, analizuoti mokslinius straipsnius – <i>aut. past.</i>.)] (7 informantas)

[Studijos turi būti grindžiamos būtent moksliniais tyrimais <...>. Tai yra pati svarbiausia kompetencija, kurią žmogus turi įvaldyti <...>. Tai yra mokslinės literatūros analizė, kuri yra ne aprašomojo lygmens. <...> Ačiū Dievui, kad mes tą turime ir to mokėmės studijų metu. <...> Tai – viena svarbiausių kompetencijų, kurią turi įvaldyti visi be išimties.] (8 informantas)

[Pagrindinis dalykas – <...> analizuoti. <...> Norint diskutuoti, ar suvokti, reikėtų <...> analizuoti, kad galėtum kažką objektyvaus pasakyti.] (10 informantas)

Literatūros studijavimo kompetencijos ugdymas yra integruotas į kiekvieną studijų dalyką, be to, integruotas į mokslinių darbų rašymą, siekiant rasti faktų, patvirtinančių ar paneigiančių vykdomą tyrimą, sužinoti apie naujausius tyrimo srities darbus ir rasti tyrimo rezultatų paaiškinimus (Grigorjeva, Andriušytė, 2015). Dabartinis mokslo (angl. *science*) terminas kildinamas iš graikiško žodžio *episteme*, reiškiančio žinias, žinojimą, mokėjimą, supratimą (Kanišauskas, Juozelis, 2018). Aristotelis pripažino, kad mokslą (gr. *episteme*) galima suprasti kaip teoriją (gr. *theoria*), ir vis dėlto jis buvo įsitikinęs, kad teorija yra neatsiejamą nuo praktinės veiklos (gr. *technė*). Tokia teorijos bei praktikos sąsajų samprata išliko iki šių dienų ir akivaizdi aukštojo mokslo studijose – teorija (literatūra) visada remiasi tyrimais, empirine veikla.

Ch. Darwinui, sukėlusiam perversmą moksle, parašiusiam vieną svarbiausių veikalų žmonijos istorijoje – „Rūšių atsiradimas“, didžiulį poveikį padarė uolus literatūros skaitymas ir analizavimas (Darwin, 2017). Vienas didžiausių Ch. Darwino nuopelnų, kad jis sugebėjo savo hipotezę paremti paties kuo tiksliausiai nustatytais faktais ir sugebėjo iš milžiniškos daugybės literatūros atrinkti patikimus faktus. Be to, nustatęs faktus, ėmė juos sintetinti, taip atlikdamas ne mažiau reikšmingą darbą. Jo sukurtos hipotezės nebuvo laikinos, o sudarė pačią teoriją (Darwin, 2017, p. 26). Be to, literatūros skaitymas ir analizavimas Ch. Darwinui davė akstiną keliauti, pažinti kitus kraštus, o pažinus – praturtinti savo išvalgas.

Taigi, jau nuo senų laikų literatūros paieškos ir analizės kompetencijų reikšmingumu bei galimybėmis tai pritaikyti darbe neabejojama.

STUDENTŲ KOMPETENCIJŲ PRITAIKYMO DARBINĖJE VEIKLOJE TENDENCIJOS

Dauguma tyrimo dalyvių interviu-diskusijoje kalbėjo apie kompetencijų pritaikymo svarbą (7 patvirtinantys teiginiai) (žr. 5 lentelę), tai dar kartą patvirtina, kaip svarbu yra rengti studentus, atsižvelgiant į darbo rinkos reikalavimus. Tai

akivaizdu ir iš kitų mokslininkų atliktų tyrimų rezultatų. K. Pukelio ir N. Pileičikienės (2012) atliktame aukštųjų mokyklų absolventų išsiugdytų bendrųjų kompetentingumų ir darbo rinkos poreikių atitikties tyrime, kuriame tyrimo imtį sudarė 32,61 proc. Slovėnijos, 25,65 proc. Turkijos, 17,10 proc. Vengrijos, 13,39 proc. Lenkijos ir 11,26 proc. Lietuvos absolventų (į absolventus kreiptasi praėjus penkeriems metams po studijų baigimo), nustatyta, kad absolventams, kurių aukštojoje mokykloje studijų turinys nederinamas su darbo rinkos poreikiais, besikeičiant darbo rinkos reikalavimams, kyla reali pavojaus integruotis darbo rinkoje grėsmė.

Keletui mūsų tyrimo absolventų atrodė, kad jaučiama studentų informuotumo apie kompetencijų pritaikymo darbo rinkoje galimybes stoka (3 patvirtinantys teiginiai). K. Pukelio, N. Pileičikienės (2012) tyrimo duomenys rodo, kad aukštųjų mokyklų absolventai labiausiai stokoja šių bendrųjų kompetencijų: tinkamai atlikti darbą įtemptoje situacijoje, valdyti laiką ir geresnio savo srities išmanymo.

5 lentelė. Kategoriją *Studentų kompetencijų pritaikymo praktinėje, darbinėje veikloje tendencijos* ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Studentų kompetencijų pritaikymo praktinėje, darbinėje veikloje tendencijos (20)	Kompetencijų pritaikymo svarba neabejojama (7)	[Būtina įvertinti kompetencijas, kad būtume tikri, ar universiteto studijos padeda tinkamai parengti specialistus, užtikrina deramas praktikos galimybes, paruošimą darbo rinkai.] (2 informantas) [Studijų metu turėjome nemažai praktikos bei pavyzdžių, kuriais remdamiesi galėjome atlikti analizę, teikti įžvalgas, išvadas. Studijų metu turėjome šia tema susijusių paskaitų, man teko atlikti praktiką asociacijoje, kuri dirba su Baltijos jūros regionu, todėl nebuvo sunku suprasti ES regioninės politikos tikslus dėl įgytų žinių paskaitų metu. <...> ypač matydami vaizdinę informaciją (žemėlapius, grafikus, lenteles) galime padaryti išvadas, matyti tendencijas.] (3 informantas) [Savo žinias pritaikau mokindama mokinius. 50 proc. kurso sudaro visuomeninė geografija.] (4 informantas) [Visuomeninės geografijos studijos buvo tarpdisciplininės, tai tikrai šiais laikais yra labai svarbu. Kadangi kompleksinis problemų sprendimas – ateities kompetencijos yra svarbios.] (7 informantas) [Šioje specialybėje pamačiau praktikų metu, kaip veikia tarpinstituciniai ryšiai. <...> geografai turi matyti tarpinstitucinį ryšį. <...> Man studijų laikotarpiu tam labai padėjo praktikos, iš kurių viena buvo savivaldybėje.] (8 informantas)

Studentų kompetencijų pritaikymo praktinėje, darbinėje veikloje tendencijos (20)

Kompetencijų pritaikymo svarba neabejojama (7)

[Taip, pvz., kvalifikacijos kėlimas. Turi išmanyti, kur galima kelti kvalifikaciją ES „rėmuose“, įvairios „Erasmus“ programos, verslo programos aukštajam mokslui, darbdaviams. Tai įeina į ES punktus, dėl regionų politikos tikslų, o tai glaudžiai susiję su mūsų darbais ir kompetencijomis.] (8 informantas)

[Kiek mūsų kompetencijos atitinka šiuolaikinius reikalavimus, mūsų specialybę, turėtų kalbėti dabartiniai studentai, absolventai, kurie „išeina į platų pasaulį“. Kaip jiems sekasi bendradarbiauti ar konkuruoti su kitais. Pas mus dirba jaunesnis absolventas, kuris baigė visuomeninės geografijos studijas ir yra mano kolega. To žmogaus kompetencijomis nesiskundžiame, džiaugiamės juo. <...> Dažnai tai priklauso nuo individualių žmogaus gebėjimų. Darbo rinkoje pagrindinis dalykas yra motyvacija. Jei žmogus yra motyvuotas, visi tą pastebi.] (10 informantas)

Kompetencijų pritaikymas rodo platų studijų programos daugiafunkciškumą (8)

[Visuomeninė geografija suteikia platų mąstymą apie viską. Ją matau visur, visose srityse. Smagu tai žinoti, suvokti. <...> Čia yra visko tiek daug, ką gali pritaikyti darbe. <...> Dabar beveik viską suvokiu per socialinę geografiją. Bent jau bandau ją atrasti įvairiose gyvenimo situacijose.] (5 informantas)

[Studijos patiko, manau, kad jos buvo labai naudingos, nes socialinės geografijos studijose įgytas kompetencijas galima pritaikyti daugelyje sričių – apima ir demografiją, ir politiką, ir ekonomiką, ir pasaulio ūkį. <...> Dėl dėstomų dalykų – manau, kad visi dalykai buvo naudingi, praplėtė akiratį, suvokimą apie pasaulį. <...> Ieškodama darbo pastebėjau, kad dažniausias darbdavių reikalavimas – socialinių studijų baigimas. <...> Aš manau, kad specialistų kompetencijos yra labai geros, nes turime platų spektrą pritaikomų dalykų. Tai yra ir gamtinė geografija, kas yra susiję su naudingosiomis iškaskomis ir pan., ir regionai, ir žmonės, tai tikrai manau, jog visa tai atitinka darbo rinkos poreikius. Kai pati ieškojau darbo, daug kur reikėjo būtent socialinių mokslų išsilavinimo, ką visuomeninės geografijos studijos ir suteikia.] (6 informantas)

[Dirbu kalbų mokykloje ir KU gautas žinias panaudoju savo darbe.] (7 informantas)

[Su šia tema esu susijusi ne tik pagal socialinės geografijos studijas, bet ir pagal tai, kad studijų metu, antrame kurse, pradėjau dirbti pagal specialybę. Pradėjau mokyti kitus, dėstyti kaimo turizmo, ekoturizmo, kelionių geografijos dalykus. <...> Praktiškai viską taikau <...>, rašome projektus, turime išmanyti regioninę politiką. Absoliučiai viską – turime suprasti sveikatos turizmą, sveikatingumą, žinoti tendencijas... Iš lokalinio lygmens pereiname į tarptautinį. Matome scenarijus, mes tai stebime. Be tarptautinio, konkurencinio scenarijaus lygmens, negalime dirbti. Jokia organizacija be to dirbti negali.] (8 informantas)

[Dabar savo darbe aš pritaikau apskritai visas kompetencijas, kurias įgijau universitete. <...> Ir ką mes pirmieji gavome – tas inovacijas, kurios dabar yra taikomos. Mes pirmieji buvome mokomi G/S pagrindų, erdvinio suvokimo, kas tai yra. Pirmieji gavome pagrindus, kas yra Baltijos jūros regionas.] (8 informantas)

Studentų kompetencijų pritaikymo praktinėje, darbinėje veikloje tendencijos (20)

Kompetencijų pritaikymas rodo platų studijų programos daugiafunkciškumą (8)

[Sričių, kur gali pasireikšti visuomeninės geografijos specialistai, pabaigę bakalauro ar magistrantūros studijas, yra labai daug. <...> Aš manau, kad ši programa atitinka šiuolaikinius reikalavimus <...> Tai, ką gavau iš dėstytojų, profesorių, o profesorių mes turėjome labai nedaug, kurie buvo profesionalūs, ir to, ko jie mokino, tą aš viską naudoju, viskas yra „išauginta“, kad atitektų šių laikų reikalavimus. <...> Visuomeninės geografijos specifika tokia, kad yra dinamiška, labai greitai keičiasi, žinome tiek, kiek mums reikia „šiai dienai“. <...> Turime žinoti kryptį, tendencijas, jei tiesiogiai esame nesusiję. <...> Manau, jog čia visi gavo šias kompetencijas, ypač magistrui. <...> Noriu pasakyti, kad visų šių dalykų mus mokė. Mokė visi dėstytojai viešojo kalbėjimo, kas tada buvo visai nepopuliariu, kalbėti prieš auditoriją, mąstyti, koreliuoti, daryti išvadas. Geras geografai pirmiausia dirba su statistika, aplinka bei geba daryti išvadas įvairinėse įvairiais pjūviais, kokių beįimtum – socialinį, gamtinį, visuomeninį, ekonominį ar kultūrinį reiškinį. Taip pat sugeba išsakyti nuomonę. Mus paruošė labai teisingai, sudėliojo mūsų mąstymą.] (9 informantas)

[Kompetencijos <...> yra nenaujos, nes praėjo nemažai laiko. Nuo 1994 m. daug kas keitėsi, darbo rinka – taip pat. Viskas, kas išmokyta – naudojama. Esu mokytoja ir tai yra ne vienintelis darbas, kurį dirbu ir dirbau pabaigusi studijas. Iš tikrųjų yra be galo daug įgyta kompetencijų. Kolegos pastebi, jog tiek daug visko žinau <...>.] (9 informantas)

[Visi mokslai prasideda nuo geografijos.] (10 informantas)

Kompetencijų pritaikomumą komplikuoja nepakankamas kompetencijų perėmimas (2)

[Ši sritis (statistiniai-matematiniai skaičiavimai, duomenų tikslumo ir patikimumo įvertinimas, statistikos ir matematikos, erdvinės statistikos taikymo principai visuomeninės geografijos tyrimuose – *aut. past.*) studijose taip ir liko neįveikta. Kadangi susirenka grupė – nebūtinai tikslųjų mokslų studentai, ne visiems yra lengva ir viskas suprantama.] (7 informantas)

[Bandydavome panašius dalykus (apie statistinius-matematinius skaičiavimus, duomenų tikslumo ir patikimumo įvertinimą, statistikos ir matematikos, erdvinės statistikos taikymą – *aut. past.*). Buvome trečiakursiai. Švedijoje dėstytojas sakė, jog magistrantai taip pat to nesuprato (kaip ir mes – *aut. past.*). Aišku, tai yra taikomieji, analitiniai dalykai, specifiniai. <...> Dažniausiai gyvenime mažiau prisimename skaičius, o patirtys išlieka ilgiau.] (10 informantas)

Studentų informuotumą apie kompetencijų pritaikymo darbo rinkoje galimybes stoka (3)

[Neseniai studijavome „Rstudio“ erdvinę statistiką. Į tai įeina ir GIS. Mūsų visa grupė nesuprato, kam reikia studijuoti „Rstudio“..., buvo labai sunku. Kažkur buvo paaiškinimas, kam to reikia. Aš taip pat dėstytojos klausiau, kur ji naudojama. Dėstytoja užsiminė, kad lyg kažkur, kažkas naudoja. Esu vyresnė, turiu patirtį, žinau daug programų, bet „Rstudio“ negirdėjau. Labai ilgai vargome, daugiau nei su GIS. Buvo sunku. Tikrai nežinau, kam ta „Rstudio“ analizė buvo reikalinga.] (5 informantas)

Studentų kompetencijų pritaikymo praktinėje, darbinėje veikloje tendencijos (20)

Studentų informuotumo apie kompetencijų pritaikymo darbo rinkoje galimybes stoka (3)

[Prisimenu, jog šioje auditorijoje magistrantūros studijose mums ir ekologams matematiką dėstė profesorė iš Kauno. Tai buvo viintelė paskaita, kurios nesupratau. Ėjau į egzaminą ir dėstytojai pasakiau: „Man jūsų paskaita nepatiko, nes aš nieko nesupratau.“ Ji man parašė 8 bei paklausė, kuri dalis labiausiai patiko. Gali labai gražiai skambėti, bet kam to reikia. Kur yra pritaikomumas? Nereikia universitete mokytis formulių. Niekas man, geografiui, nepasakė, kur to reikės. Viskas labai aišku, projektų paraiška, statistinė analizė, regioninė politika, biudžeto dalykai. <...> Ten buvo tragedija, nes mes, geografi, nesupratome, kam to reikia. Nesvarbu, kad universitetas skiriasi nuo kolegijos. Pastaroji akcentuoja praktinį pritaikomumą, o universitetas – strategijų kūrimą, teorijas. Aš nežinojau, kam šį dalyką (matematiką – *aut. past.*) studijavome.] (8 informantas)

[Visgi tose geografijos studijose, nors tai buvo tik patys pirmieji programos metai, man trūko supratimo, kur bus galima pritaikyti savo žinias praktikoje. Žmogus negali rašyti referato apie Kuršių nerijos turistinius srautus, jei jis nėra buvęs Kuršių nerijoje, nėra skaičiavęs, pajutęs metodikos, kaip skaičiuojami turistų srautai. Kam tada to reikia? Kokiu tikslu yra skaičiuojami turistų srautai? Kur ta specialybė yra pritaikoma? Reikia akcentuoti praktinį pritaikomumą.] (8 informantas)

Viena iš mūsų tyrimo kategorijos *Studentų kompetencijų pritaikymo praktinėje, darbinėje veikloje tendencijos* subkategorijų *Kompetencijų pritaikymas* rodo *platų studijų programos daugiafunkciškumą* yra viena plačiausių ir turinio, ir patvirtinančių teiginių skaičiaus atžvilgiu (8). Minėtoji subkategorija rodo platų visuomeninės geografijos programos absolventų kompetencijų pritaikomumą. Tačiau čia galima būtų padaryti išvagę, kad vien institucija ar studijų programa neatlieka viso kompetencijų išugdymo / neišugdymo vaidmens, nes yra tęstiniai gyvenimo eigoje besiformuojantys gebėjimai ir kompetencijos, kurios nepavaldžios trumpalaikėms poros metų studijoms, t. y. esti nemažai kompetencijų, kurios formuojasi visą žmogaus gyvenimą, pereinant žmogui iš vienos socializacijos institucijos į kitą, veikiant besikeičiančiai aplinkai ir kitoms aplinkybėms (Spiriajeviene ir kt., 2019, p. 112). Mūsų visuomenėje vykdomose darbo rinkos atrankose kokiai nors funkcijai ar kategorijai, deja, vis dar sprendimai priklauso nuo to, kiek laiko žmogus praleido tam tikroje institucijoje. Iliuzija, kuria dažnai remiasi švietimo sistema, kad didžioji dalis ugdymosi priklauso nuo ugdymo. I. Illicho (2019) teigimu, dauguma žmonių daugelį žinių įgyja už švietimo institucijos ribų, o didžioji dalis mokymosi vyksta kasdienėmis aplinkybėmis. Taip dar labiau išryškėja kompetencijų vaidmuo ir jų prioritetas įsidarbinimo procese.

VISUOMENINĖS GEOGRAFIJOS PROFESIJOS SUPRATIMO, IDENTIFIKAVIMO VISUOMENĖJE PROBLEMA

Dėl visuomeninės geografijos nepakankamos sklaidos visuomenėje gana dažnai susiduriama su situacijomis, kai netgi darbdaviai nevisiškai suvokia visuomeninės geografijos esmę (žr. 6 lentelę). Vyrauja gana primityvus supratimas, kad visuomeninė geografija, pasak tyrimo dalyvių, yra tai, kas ir kur yra (9 informantas), arba visiems kažkodėl kyla asociacija su gamtine geografija (5 informantas) ir pan.

6 lentelė. Kategoriją *Visuomeninės geografijos profesijos supratimo, identifikavimo visuomenėje problema* ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Visuomeninės geografijos profesijos supratimo, identifikavimo visuomenėje problema (5)	Ribotas visuomenės supratimas apie visuomeninės geografijos studijas (2)	[Ką visuomenė galvoja apie geografiją? Jie dar yra XIX a., samprotauja, kad geografija yra tai, kas ir kur yra. Kalbant apie visuomenę, jų geografinis išprusimas yra menkas. Geografai galėtų šiuo klausimu daug ką nuveikti. Mes tą žinome, bet jei paklaustume paprasto visuomenės nario, tai jie nelabai suprastų, apie ką kalbama. Bendrąja prasme tai yra svarbiausios ir aktualiausios temos. Išsilavinęs ir raštingas žmogus negali nežinoti tokių temų. Nesvarbu, kurioje srityje dirbama. Mes gyvename globalioje erdvėje. Globalaus pasaulio pilietis turi žinoti ne tik tai, kas yra Lietuvoje, bet ir platesniu lygmeniu.] (9 informantas) [Jeigu kalbame apie visuomeninę geografiją (kai studijavau, tai vadinosi „socialine geografija“), tai yra tam tikras neišbaigtumas, ką ši profesija reiškia. Per mažai pristatoma visuomenei.] (10 informantas)
	Ribotas daugelio darbdavių ir kitų visuomenės narių supratimas apie visuomeninės geografijos studijas (3)	[Dažnas darbdavys nėra girdėjęs apie tokio tipo studijas.] (3 informantas) [Gaila, kai pasakai, jog baigi visuomeninės geografijos studijas, visiems kažkodėl kyla asociacija su gamtine geografija.] (5 informantas) [Iš tikrųjų, kai studijavome, buvo sakoma, jog turizmo nėra, yra tik geografija. Šios kompetencijos, kurias jūs išrašėte, vienareikšmiškai reikalingos. Studijų metu sužinojome, kaip gali augti miestai. Kaip pastatų aukštis gali turėti įtakos žmogaus sveikatai. Man iš tikrųjų buvo „kosmosas“ ir stebuklas, nes čia yra mokslas. <...> Tad socialinė geografija dar nėra viskas, yra ne tik miestų augimas, bet, pasirodo, tai yra ir turizmas. Tai man įstrigo. Iš ko laikosi pasaulis? Iš paslaugų, duonos, pramogų. O turizmas tai duoda ir yra dalis socialinės geografijos.] (8 informantas)

Interviu-diskusijoje absolventai pateikė ir dėmesio vertą pasiūlymą, kad *geografai galėtų šiuo klausimu* (visuomeninės geografijos dalyko pristatymo visuomenei – *aut. past.*) *daug ką nuveikti* (9 informantas). Tai padėtų „išgryninti“ visuomeninės geografijos įvaizdį.

ABSOLVENTŲ PASIŪLYMAI, SIEKIANT GERESNĖS ABSOLVENTŲ KOMPETENCIJŲ ATITIKTIES DARBO RINKAI

Nors interviu-diskusijoje nebuvo klausama, ką absolventai galėtų pasiūlyti, siekiant geresnės absolventų kompetencijų atitikties darbo rinkai, bet visi tyrimo dalyviai įvardijo pasiūlymus ir tai sudarė netgi atskirą kategoriją (žr. 7 lentelę). Ypač turininga ir didžiausia pagal patvirtinančių teiginių skaičių tapo subkategorija *Akademinei pasaulėžiūros formavimas(is)* (10 patvirtinančių teiginių).

7 lentelė. Kategoriją *Absolventų pasiūlymai, siekiant geresnės absolventų kompetencijų atitikties darbo rinkai* ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pasiūlymai, siekiant geresnės absolventų kompetencijų atitikties darbo rinkai (17)	Darbo su GIS programa aspektai (3)	[Manau, kad šiai sričiai (darbui su GIS – <i>aut. past.</i>) turėtų būti skiriama daugiau dėmesio ir parodomas platesnės programos įrankių naudojimo galimybės.] (3 informantas) [Vieno modulio nepakanka išmokyti su tuo dirbti (su GIS – <i>aut. past.</i>). <...> Norint išties atlikti tyrimus su GIS, taikyti tokius metodus darbuose, reikia atskirų studijų arba nuolatinio darbo su tuo.] (7 informantas) [Ar yra reikalavimas, ar yra metodika, kaip patikrinti, ar studentas pats sudarė žemėlapius. Už ką gaunamas diplomas. Manau, jei įrašyta kompetencija – kartografavimas, GIS naudojimas – tai, manau, kad turėtų būti tinkamai patikrinta – čia ir dabar, egzamino metu arba diplominio darbo dalis turėtų būti, kad matytųsi panaudojimas.] (9 informantas)
	Tarptautiškumo vystymas(is) (2)	[Manau, kad universitete anglų ar kita pasirinkta kalba turėtų studentus lydėti ne vienerius metus.] (3 informantas) [Kalbant apie geografiją, kaip trūkumą įvardinčiau – per mažai patirties su kaimyninėmis šalimis. <...> Bent jau geografai turėtų pajusti tokį gyvenimo ritmą ir procesus, kurie vyksta už mūsų sienų, tai yra labai naudinga. <...> Kad ir trumpalaikėms studijoms... Bent jau savaitę reiktų pabūti pas kolegas Rygoje, Taline ar kur kitur, nebūtinai pusmečiui išvykti. Verta būtų pamatyti, kaip gyvena žmonės, ir įgyti patirties. <...> Galimybės plečiasi, nuo asmeninės iniciatyvos daug priklauso, niekas netrukdo išvažiuoti. Studijuojant per mažai buvo išvykstamųjų patirčių (tuo metu – <i>aut. past.</i>)] (10 informantas)

Pasiūlymai, siekiant geresnės absolventų kompetencijų atitikties darbo rinkai (17)

Akademines pasaulėžiūros formavimas(is) (10)

[Kiekviena specialybė turi prasidėti nuo geografijos. <...> bet kurios universiteto studijos, kad ir kokios jos būtų, turėtų pirmiausia prasidėti nuo socialinės geografijos žinių įgijimo. Tos socialinės geografijos žinios turėtų būti susijusios su istoriniu, regionistikos, pasaulio artimosios aplinkos suvokimu. Tai yra pagrindas. Nesvarbu, ar rašysi projektą ekonomikos kryptyje ar politologijos, tu vis tiek pirmiausia „matysi“ politinę geografiją, geopolitiką, gyventojus, ekonominius rodiklius. Tai yra pagrindas.] (8 informantas)

[Pranešimas (neseniai vykusiam renginyje – *aut. past.*) prasidėjo nuo geografinės apžvalgos. Niekur nuo to nepabėgsi. Teritorinio erdvinio „matymo“ kompetencija yra suformuota labai giliai ir stipriai. Bet kokį reiškinį analizuodamas, gali daryti įvairius pėjūvius, rinkti įvairius statistinius duomenis. <...> Viskas prasideda nuo elementarių statistinių rodiklių. Ar mes tai turėjome? Taip, dėstytojos <...> paskaitose, kur tiesiog buvo statistika ir turėjai gebėti ją išanalizuoti.] (8 informantas)

[Suvokiau, jog į praktiką turiu eiti kiekvieną dieną. Man tas labai padėjo, nes supratau, kaip galima dirbti ir taikyti žinias praktikoje.] (8 informantas)

[Linkiu nebijoti studentams viešumoje pasisakyti įvairiais klausimais. Studentai galėtų maketuoti erdvinius standinius pranešimus ir informuoti visuomenę, nuo mažų žingsnelių, nebūtinai eiti į mokslinius straipsnius, aišku, reikia ir to, bet svarbu nebijoti pasisakyti, greitai sukurti kažkokios tai problemos modelį ir pateikti visuomenei. Taip studentai augins kompetencijas sau – viešojo kalbėjimo, medžiagos sisteminimo ir informacijos paieškos. Geografijos studentai turėtų jau dabar pateikti šiuo metu vykstančių rinkimų socialinės geografijos analizę. Aš fantazuuoju, tačiau lai nebijo. Kur paslėpta nauda? Ogi studijų programos viešinimas. Štai aš turiu rinkimų rezultatus, pažiūrėkime, pagal partijas, pagal seniūnijas, pagal kažką, kaip tai įvyko. Lai „neima“ visos Lietuvos.] (8 informantas)

[Geografija yra gamtinių ir visuomeninių sistemų analizė, talpumo analizė. Problemų kėlimas, supratimas, kaip jas spręsti, kaip jų išvengti ir t. t., ir tai – viena svarbiausių kompetencijų – problemų kėlimas. <...> Jei esi sąmoningas geografas, negali tyrinėti reiškinio vienu lygmeniu. Reikia pasidomėti, kaip į problemą „žiūri“ pasaulis, vietiniai, regionas. <...> Svarbu yra suvokimo formavimas, ne tik pačios problemos supratimas. <...> Aišku, formuoti regioninės politikos įvaizdį, požiūrį yra svarbu. Kokią sritį beanalizuotum – geopolitikos, ekonomikos, aplinkosaugos, reikia pažinti kitus regionus. <...> Manau, kad tai dabar yra labai svarbi kompetencija ir tą reikia labai akcentuoti visuomeninės geografijos srities specialistams. Svarbu ir asmeninės savybės. Svarbiausios kompetencijos yra problemų sprendimas, kritinis mąstymas.] (9 informantas)

[Noriu palinkėti – ruoškitės, ateina ta karta, kuri nebėra prisirišusi prie Lietuvos. <...> Jaunosios kartos nebėra prisirišusios, nebesivadovauja patriotizmu, kad būti tik čia. Reikia labai daug padirbėti, kad tas žmogus tinkamai pristatytų Lietuvą. Ne tik prezidentai pristato Lietuvą, bet ir eiliniai žmonės.] (9 informantas)

[Iš esmės pats universaliausias dalykas yra tai, kad bet kuris mokslas priklauso nuo žmogaus. Ypač, kai kalbame apie darbo rinką.] (10 informantas)

Pasiūlymai, siekiant geresnės absolventų kompetencijų atitikties darbo rinkai (17)

Akademines pasaulėžiūros formavimas(is) (10)

[Universitetinis išsilavinimas yra toks kompleksinis, mažiau specializuotas, kad pats žmogus jaustų išsimokslinimo vertę. <...> Labiau akcentavo (dėstytojas) analitinį mąstymą, suvokimą. Viskas persipynę, negalime žiūrėti siaurai.] (10 informantas)

[Žiūrint į įvairius kolegas, kurie yra pasiekę tam tikrų aukštumų savo profesinėse srityse, tai dažniausiai yra tie, kurie jau ir studijų metais aktyviai dalyvauja įvairiose visuomeninėse veiklose, klubuose, savanorystės programose, politinėse partijų veiklose ir pan. Tai dažniausiai leidžia užmegzti įvairius santykius, ne tik įgyti darbinę patirtį. Neformalioje aplinkoje dažnai prasideda darbo karjera. Kartais nuo savanorystės, per kurią darbdaviai gali pažinti žmogų, jo kompetencijas, susiformuoja tam tikri ryšiai, ne taip, kaip su atėjusiu žmogumi „iš gatvės“. Pagirtina klubų veikla, pvz., žygeivių klubas. <...> Dalyvavimas visuomeninėje veikloje dažnai duoda daugiau žinių, patirčių ir naudos negu vien sėdėjimas auditorijoje. Jeigu atsirastų jūsų iniciatyva, manau, mielai noru daugelis geografo susiburtų.] (10 informantas)

[Toks stresas mokyklose, universitetuose, kai norima gauti kuo didesnį įvertinimą, o kai „išeinama į platų gyvenimą“, nebėra skirtumo, ar gavai 10, ar 9. Dažniausiai svarbu tai, kaip žmogus pats suvokia tą gyvenimą.] (10 informantas)

Supažindinimas su programoje įgytų kompetencijų pritaikymu darbinėje veikloje (2)

[Labai svarbu kalbėti ir diskutuoti apie įsidarbinimo galimybes bei kompetencijas, kurios bus naudojamos baigus šias studijas. Svarbu tiksliai išaiškinti ir supažindinti ne tik studentus, bet ir darbdavius su studijų programa bei jos pritaikymo galimybėmis po studijų.] (3 informantas)

[Aš žinau, kad kolegija nuo universiteto skiriasi, aš visiškai suprantu, bet visgi žmogus, išeidamas iš universiteto, turi žinoti, kur jis pritaikys savo žinias.] (8 informantas)

Absolventų pasiūlymai koncentravosi tokiose srityse: akademines pasaulėžiūros formavimosi (10 patvirtinančių teiginių), darbo su GIS programa (3 patvirtinantys teiginiai), tarptautiškumo vystymosi (2 patvirtinantys teiginiai) ir supažindinimo su programoje įgytų kompetencijų pritaikymu darbinėje veikloje (2 patvirtinantys teiginiai). Kaip siūlo kiti mokslininkai, atlikę panašius tyrimus, be profesinio parengimo, yra svarbu skatinti asmenybę tobulėti, taip įgalinant žmogų spręsti sudėtingas situacijas, veikti reflektuojant ir priimti reikiamus sprendimus, prisiimti atsakomybę, atsižvelgti į etikos standartus ir įvertinti galimas pasekmes (Pukelis, Pileičikienė, 2012). Labai svarbu yra suprasti, kad darbo rinka reikalauja būti lankstiems ir pasirengusiems mokytis visą gyvenimą.

IŠVADOS

1. Kompetencija – tai žmogaus žinių, gebėjimų, patirties, įgūdžių, savęs suvokimo, asmeninių charakteristikų ir motyvų visuma. Naujoji karjeros paradigma yra orientuota į tai, kad darbinėje veikloje reikia tam tikrų darbuotojų kompetencijų, nes darbo sėkmė priklauso būtent nuo jų pritaikymo. Aukštosios mokyklos absolventai turi būti kompetentingi profesinės erudicijos, funkcinio lankstumo, inovacijų ir žinių valdymo, žmogiškųjų išteklių mobilizavimo, tarptautinės orientacijos ir kitose srityse. Būtina reguliariai stebėti darbo rinkos poreikius ir derinti aukštosiose mokyklose rengiamų studentų kompetencijų atitiktį darbo rinkai.

Visuomeninės geografijos studijų programa KU sėkmingai veikia nuo 1998 m. Visuomeninės geografijos studijų programa Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos yra įtraukta į unikalių Lietuvoje vykdomų studijų programų sąrašą. Studijų programos paskirtis – patenkinti tam tikrų specialistų poreikį regioninėje, nacionalinėje, europinėje ar pasaulinėje darbo rinkose, dėl to programa turi būti įdomi ir patraukli akademiniai ir profesiniai požiūriais. Studijų programos rengėjai, atnaujintojai turi aiškiai matyti, kokias pagrindines profesinės veiklos funkcijas atliks tą programą baigę absolventai. Kurti ir atnaujinti studijų programas yra sudėtingas procesas, reikalaujantis iš padalinių vadovų, dėstytojų tam tikrų didaktinių kompetencijų bei aukštosios mokyklos atvirumo, įtraukiant absolventus, socialinius dalininkus ir tarptautinius partnerius.

2. Išanalizavus interviu-diskusijos tyrimo duomenis, buvo išskirtos šios 7 kategorijos: *Projektų ruošimo kompetencija – viena svarbiausių magistrantūros studijų programos kompetencijų; GIS programos valdymo kompetencijos formavimasis ir pritaikymo darbinėje veikloje aspektai; Tarptautinė orientacija, užsienio kalbų mokėjimas atveria daugiau galimybių; Informacijos, literatūros paieškos ir literatūros analizės kompetencijos; Studentų kompetencijų pritaikymo praktinėje, darbinėje veikloje tendencijos; Visuomeninės geografijos profesijos supratimo, identifikavimo visuomenėje problema; Pasiūlymai, siekiant geresnės absolventų kompetencijų atitikties darbo rinkai.*

Tyrimo dalyvių interviu-diskusija koncentravosi iš kategorijų sudarytose šiose pagrindinėse subkategorijose: *Akademinės pasaulėžiūros formavimas(is); Stipri absolventų užsienio kalbų mokėjimo kompetencija; Kompetencijų pritaikymas rodo platų studijų programos daugiafunkciškumą; Literatūros analizė; Kompetencijų pritaikymo svarba neabejojama; Projektų ruošimo kompetencija*

sėkmingai taikoma arba turi stiprų pritaikymo darbinėje veikloje potencialą trumpalaikėje ir ilgalaikėje perspektyvoje; Informacijos, literatūros paieška. Taip pat iš interviu-diskusijos buvo išskirtos ir kitos mažiau įtraukios subkategorijos.

Visų kategorijų ir subkategorijų turinys lokalizuojasi pozityviame darbo rinkos ir kompetencijų atitikties lygmenyje.

LITERATŪRA

1. Adomaitienė, J., Zubrickienė, I. (2016). *Projektai mokymo(si) procese: andragoginės sąveikos optimizavimo aspektas: Monografija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
2. Bryman, A. (2016). *Social research methods*. New York: Oxford University Press.
3. Būda, V. (2016). *Aiškinamasis projektų valdymo terminų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
4. Česnulevičius, A., Švedas, K. (2013). *Kartografija*. Vilnius: Edukologija.
5. Darwin, Ch. (2017). *Rūšių atsiradimas*. Pakartotinis leidimas. Kaunas: Obuolys.
6. Illich, I. (2019). *Išmokyklinti visuomenę*. Vilnius: Kitos knygos.
7. *Jungtinių Tautų darnaus vystymosi darbotvarkė ir darnaus vystymosi tikslai iki 2030 metų*. (2017). Užsienio reikalų ministerijos Vystomojo bendradarbiavimo departamentas.
8. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras.
9. Grigorjeva, T., Andriušytė, A. (2015). *Mokslinių tyrimų pagrindai*. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“.
10. Kanišauskas, S., Juozelis, E. (2018). *Mokslo filosofijos pagrindai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
11. Krušinskas, R., Čiutienė, R., Meilienė, E., Stankevičius, V. (2012). *Projektų valdymas: pagrindiniai žingsniai nuo inicijavimo iki įgyvendinimo*. Kaunas: Technologija.
12. Melnikas, B., Banelienė, R., Chlivickas, E., Jakubavičius, A., Lobanova, L., Žemaitis, E. (2018). *Intelektinis potencialas: globalizacija ir žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimas: Kolektyvinė monografija*. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“.
13. Melnikas, B. (2002). *Transformacijos*. Vilnius: Vaga.
14. Mozgeris, G., Dumbrasukas, A., Jonikavičius, D. (2015). *Geografinių informacinių sistemų pagrindai*. Kaunas: Akademija.
15. *MTEP Tinklaveika: tarptautinių projektų patirtis ir galimybės*. (2014). Vilnius: Kopa.
16. Pileckas, M. (2015). GIS mokymas Lietuvos edukologijos universitete. *Geografija ir edukacija: Mokslo almanachas*, 3, 92–103.
17. Pukelis, K., Pileičikienė, N. (2012). Aukštųjų mokyklų absolventų išsiugdytų bendrųjų kompetentingumų ir darbo rinkos poreikių atitiktis. *Aukštojo mokslo kokybė*, 9, 140–167.
18. Raudeliūnienė, J. (2016). *Žinių vadybos procesai ir jų vertinimas*. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“.
19. Schwab, K. (2018). *Ketvirtoji pramonės revoliucija*. Vilnius: Vaga.

20. Spiriajevienė, I., Albrechtienė, K., Andruškienė, J. (2019). Odontologinės priežiūros ir burnos higienos studijų programų absolventų kompetencijų atitiktis darbo rinkos poreikiams. *Sveikatos mokslai*, 29 (2), 107–114.
21. *Žmogiškųjų išteklių valdymas*. (2015). V. Gražulis, D. Račelytė, R. Dačiulytė ir kt. Vilnius: Vitae Litera.

ADAPTABILITY OF HUMAN GEOGRAPHY STUDY PROGRAM ALUMNI COMPETENCIES IN THE JOB MARKET

Irma Spiriajevienė, Erika Čepienė, Eduardas Spiriajevas

Summary

Analyses of literature, legal documents, and focus group interview were performed in order to research alumni preparedness for the job market. The aim of the study was to analyze alumni competences of the Master's study program in Human Geography and compare them to job market demands. The analysis of theoretical performance appraisal by competencies indicated the importance of employee competencies. Graduates must be competent in professional erudition, functional flexibility, innovation and knowledge management, human resource mobilization, international orientation etc. The Master study program of Human Geography at KU has been successfully operating since 1998, and the Ministry of Education, Science and Sport included it in the list of the unique study programs in the Republic of Lithuania. In order to ensure that the competencies of the students could correspond to the labor market, the developers and renewers of the study program must regularly listen to the feedback of the graduates, who completed this program. A qualitative focus group study was conducted in order to reveal a reflection of graduates and their appraisal for better matching of the program to labor market needs. Empirical data were collected during the alumni round table discussion. The study involved 10 alumni and qualitative content analysis was performed to analyze the empirical data.

After analyzing the data of the interview-discussion research, the following 7 categories were distinguished: *Project preparation competence – one of the most important competencies of the master's study program; GIS program management competence formation and application in work activities; International orientation, foreign language skills open more opportunities; Information, literature search and competences of literature analysis; Tendencies of adaptability of students competencies in practical and work activities; Unawareness of the profession of human geography in society; Suggestions for better compliance of alumni competencies with the labor market.* The interview-discussion statements of the research participants were concentrated in the following main subcategories: *Academic worldview formation (s); Strong alumni foreign language competence; Application*

of competencies shows wide multifunctionality of the study program; Importance of application of competencies is unquestionable; Project preparation competence is successfully applied or has a strong potential for application in work activities in the short and long term; Literature analysis; Information, literature search, etc.

The content of all categories and subcategories is localized at a positive level of matching labor market to graduates' competencies.

Keywords: alumni, job market, human geography, master's study program, content analysis.